

Nükleer Bir Devlet Olarak Türkiye: Hipotetik Bir Çalışma

Kahraman Süvari^{1,*}

¹Yıldız Teknik Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, İstanbul, Türkiye
*kahramansuvari@hotmail.com

ÖZET

İstikrarsız bir bölge olarak düşünülen Ortadoğu bölgesinde endişe kaynağı önemli güvenlik konularından bir tanesi bölgede kitle imha silahlarının yayılmasıdır. Bu tür silahlar içerisinde en tehlikelisi olarak değerlendirilen nükleer silahların yayılması ise sadece bölge için değil, küresel anlamda düşünülmesi gereken önemli bir güvenlik sorunu oluşturacaktır. Çatışmanın son derece yüksek olduğu bölgede yer alan devletlerin ya da devlet dışı aktörlerin kullandıklarında yıkım gücü son derece yüksek olan ve zararlı etkileri uzun yıllar geçmeyen nükleer silahlara sahip olmaları durumunda ne tür bir tutum sergileyecekleri merak konusudur. Bu çalışmada, bu tür bir yayılmanın muhtemel bir örneği olarak, Ortadoğu bölgesinde önemli bir aktör olan Türkiye'nin günümüzde nükleer bir güç olması durumunda nasıl bir strateji izleyebileceği senaryo analizi yöntemi ile incelenecektir. Çalışmada, Türkiye'nin sergileyebileceği muhtemel nükleer davranışlar nükleer strateji uzmanı Vipin Narang'ın bölgesel güçlerin nükleer stratejilerini anlamak için geliştirdiği duruş optimizasyonu teorisi (duruş optimizasyonu theory) üzerinden analiz edilecektir. Eğer günümüzde Türkiye nükleer silahlara sahip olsaydı, nasıl bir nükleer davranış sergilerdi? Türkiye'nin izleyebileceği muhtemel nükleer strateji seçeneklerinde iç ve dış faktörlerin rolü ne olurdu? gibi sorulara bu çalışmada yanıt aranacaktır. Çalışmada, ilk olarak bir hipotetik çalışma metodolojisi olarak senaryo analizi yöntemi açıklanacaktır. Daha sonra, çalışmada kullanılacak kuramsal çerçevenin çizilmesi amacıyla duruş optimizasyonu teorisi anlatılacaktır. Bu teorinin seçilmesinin nedeni büyük güçlerden ziyade bölgesel güçlerin nükleer stratejilerini açıklamaya çalışan bir teori olmasındandır. Üçüncü bölümde ise, Türkiye'nin uygulayacağı muhtemel nükleer strateji ya da stratejiler söz konusu teori ışığında analiz edilecektir. Çalışmanın son bölümünde, elde edilen bulgular neticesinde genel bir değerlendirme yapılarak çalışma sonlandırılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Nükleer Silahlar, Senaryo Analizi Yöntemi, Güvenlik.

Turkey as a Nuclear State: A Hypothetical Study

ABSTRACT

One of the main security concerns in the Middle East which is considered as an unstable region is the proliferation of weapons of mass destruction. The proliferation of nuclear weapons which are the most dangerous of such weapons is an important security issue that should be considered not only for the region but also for the global sense. It is a matter of curious that in this conflict prone region, what kind of attitude the states or non-state actors might have if they obtain nuclear weapons that are extremely destructive and have a long term harmful effects in their use. In this study, if Turkey, an important actor in the Middle East Region, becomes a nuclear power, what kind of strategies she may pursue will be examined by using the methodology of scenario analysis. In the study, Turkey's possible nuclear behaviors will be analyzed through the duruş optimizasyonu theory which is developed by nuclear strategist Viping Narang in order to understand the nuclear strategies of regional nuclear powers. The main research questions of the study will be such as: in today, if Turkey has had nuclear weapons, how she may behave? Which domestic and external factors might be effective in Turkey's possible nuclear behaviors? In the study, firstly, the scenario analysis techniques will be examined as a methodology of hypothetical studies. Then, the duruş optimizasyonu theory will be explained. In the third section, through the duruş optimizasyonu theory, Turkey's possible nuclear strategy or strategies will be analyzed. In the final part of the study, the study will be concluded with a general evaluation.

Keywords: Turkey, Nuclear Weapons, Scenario Analysis, Security.

GİRİŞ

İstikrarsız bir bölge olarak düşünülen Ortadoğu bölgesinde endişe yaratacak önemli konulardan biri de bölgede kitle imha silahlarının en tehlikelisi olarak değerlendirilen nükleer silahların yayılmasıdır. Çatışmanın son derece yüksek olduğu bölgede yer alan devletlerin ya da devlet dışı aktörlerin, kullandıklarında yıkım gücü son derece yüksek olan ve zararlı etkileri uzun yıllar geçmeyen nükleer silahlara sahip olmaları durumunda ne tür bir tutum sergileyecekleri merak konusudur. Bu çalışmada, bu tür bir yayılmanın muhtemel bir örneği olarak, Ortadoğu bölgesinde önemli bir aktör olan Türkiye'nin günümüzde nükleer bir güç olması durumunda nasıl bir strateji izleyebileceği senaryo analizi yöntemi ile incelenecektir. Çalışmada, Türkiye'nin sergileyebileceği muhtemel nükleer davranışlar nükleer strateji uzmanı Vipin Narang'ın bölgesel güçlerin nükleer stratejilerini anlamak için geliştirdiği duruş optimizasyonu teorisi üzerinden analiz edilecektir. Eğer günümüzde Türkiye nükleer silahlara sahip olsaydı, nasıl bir nükleer davranış sergilerdi? Türkiye'nin izleyebileceği muhtemel nükleer strateji seçeneklerinde iç ve dış faktörlerin rolü ne olurdu? gibi sorulara bu çalışmada yanıt aranacaktır. Çalışmada, ilk olarak, bir hipotetik çalışma metodolojisi olan senaryo analizi yöntemi açıklanacaktır. Daha sonra, çalışmada kullanılacak kuramsal çerçevenin çizilmesi amacıyla duruş optimizasyonu teorisi anlatılacaktır. Bu teorinin seçilmesinin nedeni büyük güçlerden ziyade bölgesel güçlerin nükleer stratejilerini açıklamaya çalışan bir teori olmasındandır. Üçüncü bölümde ise, Türkiye'nin uygulayacağı muhtemel nükleer strateji ya da stratejiler söz konusu teori ışığında analiz edilecektir. Çalışmanın son bölümünde, elde edilen bulgular neticesinde genel bir değerlendirme yapılarak çalışma sonlandırılacaktır.

SENARYO ANALİZİ YÖNTEMİ

Mevcut durumda sahip olunan bilgiler ile varsayımsal olayların değerlendirilmesi olarak tanımlanabilecek bir yöntem olan senaryo analizi yöntemini sistematik olarak ilk kullanan Herman Kahn olduğu bilinmektedir (Cooke, 1991, s. 10). Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nde önemli bir düşünce kuruluşu olan RAND Şirketi'nde söz konusu yöntem üzerine çalışmalar yapan Kahn, 1962 yılında yayınlanan "Thinking about the Unthinkable" adlı çalışmasında ABD'nin Sovyetler Birliği ile çıkabilecek nükleer savaş ile ilgili her türlü olaylara hazırlıklı olması gerektiğini belirtmiştir (Han, 2011, s. 40). "Farzedelim ki, diyelim ki..." şeklindeki ifadeler ile başlayan araştırma sorularının incelendiği bu yöntemde genel olarak geleceğe ilişkin varsayımsal olayların ele alındığı öne sürülse de Kahn ve Wiener'e göre şimdiki olaylar ya da yaşanmış geçmiş olaylar için de olası senaryolar düzenlenebilir. Ayrıca, Kahn ve Wiener senaryoyu "öngörülen duruma makul şekilde yol açabilecek olayların varsayımsal bir dizisini ayrıntılı olarak tanımlanan gelişmeler" olarak tanımlamıştır (Kahn & Wiener, 1967). Junio ve Mahnken'e göre ise senaryolar geleceğe dair karşıt olgular (counterfactuals)dir¹. Diğer taraftan, senaryoların geleceğe yönelik bir tahmin ya da bir bilim kurgu olayı olmadığına değinen Karolina Daszynska-Zygadlo, onların aslında bağlamsal çevrenin zaman içinde nasıl ortaya konulabileceği ile ilgili amaçlı hikâyeler olduğunu belirlemiştir (Daszyńska-Zygadlo, 2012, ss. 103). Bununla birlikte, senaryo analizi yönteminin askeri planlamada², işletmelerde uygulandığı gibi uluslararası ilişkiler disiplinde de kullanıldığı bilinmektedir.

Örneğin, geçmiş yaşanmış bir olayın senaryo analizi yöntemi ile tekrar ele alınmasına bir örnek olarak Barry R. Posen'in "What if Iraq had had nuclear weapons (*ya gerçekten*

¹ Karşıt olgular üzerine çalışan Stephen Weber'e göre, geçmişteki karşıt olguların analiz edilme şekli gelecek karşıt olguları içinde kullanılabilir. Genel olarak yapılan bu analizdeki amaç, diğer değişkenleri sabit tutarak bir değişkenin değiştirilmesidir (Junio & Mahnken, 2013, ss. 376-377).

² Özellikle hava kuvvetlerinde kullanılan savaş oyunları simülasyonları bu tür kullanımlara örnek olarak gösterilebilir.

Irak'ın nükleer silahları olsaydı)” adlı çalışması gösterilebilir (Posen, 1997). Söz konusu çalışmada, Posen, Körfez Savaşı’nda eğer Irak’ın nükleer bir silahı olsaydı ABD Irak Kuveyt’i işgal ettiğinde Bağdat yönetimine müdahale eder miydi sorunsalını incelemiştir. Bir başka örnek çalışma ise “Iran After Bomb (*Bomba sonrası İran*)” adlı çalışmadır(Nader, 2013). Bu çalışmada şuan ki zaman üzerinden İran’ın nükleer silah geliştirmesi durumunda nasıl davranacağı üzerinde durulmuştur. Son olarak gelecek senaryoları üzerine yapılan bir çalışmaya örnek olarak da Türkiye-AB ilişkilerine ait çeşitli senaryoları inceleyen “Bundan Sonrası? Senaryo Analizleriyle Türkiye-AB İlişkileri” adlı çalışma örnek olarak gösterilebilir (Özcan, Elmas, Kutlay, & Mutuş, 2009).

Bu çalışmada incelenecek senaryo ise mevcut durumda Türkiye’nin nükleer silaha sahip bir devlet olmasıdır. Böyle bir senaryo içerisinde, nükleer silaha sahip Türkiye’nin uygulayabileceği stratejiler duruş optimizasyonu teorisi kullanılarak ele alınacaktır.

DURUŞ OPTİMİZASYONU TEORİSİ

Nükleer devletlerin davranışlarını inceleyen Viping Narang’a göre, süper güçlere kıyaslandıklarında ellerinde sınırlı nükleer silah stokları bulunan nükleer bölgesel güçler, süper güçlerden farklı nükleer stratejiler izlemektedir. Narang, ” nükleer strateji” ya da onun yerine kullandığı bir başka terim olan “nükleer duruş” derken kapasite (savaş başlığı ve dağıtım mekanizmaları), çalışma doktrinleri ve emir komuta prosedürlerinin kastedildiği ileri sürmektedir. Bu bağlamda, bölgesel güçlerin izlediği üç farklı nükleer strateji ya da duruş bulunmaktadır. Bu stratejiler, katalitik duruş (the catalytic posture), kesin misilleme duruşu (the assured retaliation posture) ve asimetrik tırmandırma duruşu (the asymmetric escalation posture)dur(Narang, 2014, ss. 17-19).

Katalitik duruşu (the catalytic posture) olan nükleer silahlara sahip bölgesel nükleer gücün öncelikli amacı, bir tehdit ile karşılaştığında varsa üçüncü bir aktörü tehdidi dengelemek için olaya müdahil etmesini sağlamaktır. Diğer bir deyişle, bölgesel nükleer güç, stratejide, tehdit olarak algılanan aktörü caydırmaktan ziyade üçüncü aktöre sinyal göndermeyi amaçlamaktadır. Bu noktada üçüncü aktöre verilmek istenen mesaj şu şekilde belirtilebilir: “kriz oluştu ve çatışma çıktı duruma müdahale etmez isen ortaya çıkan kriz ya da çatışma durumu nükleer bir seviyeye girecektir.” Bu stratejideki bir sonraki aşama ise üçüncü aktör gelmez ise çatışmanın tırmandırılmasıdır. Ayrıca, Narang’a göre bu stratejiyi uygulayan devletlerin ikinci vuruş gücüne ya da taktik nükleer silahlara sahip olmasına gerek yoktur(Narang, 2014, ss. 34-35).

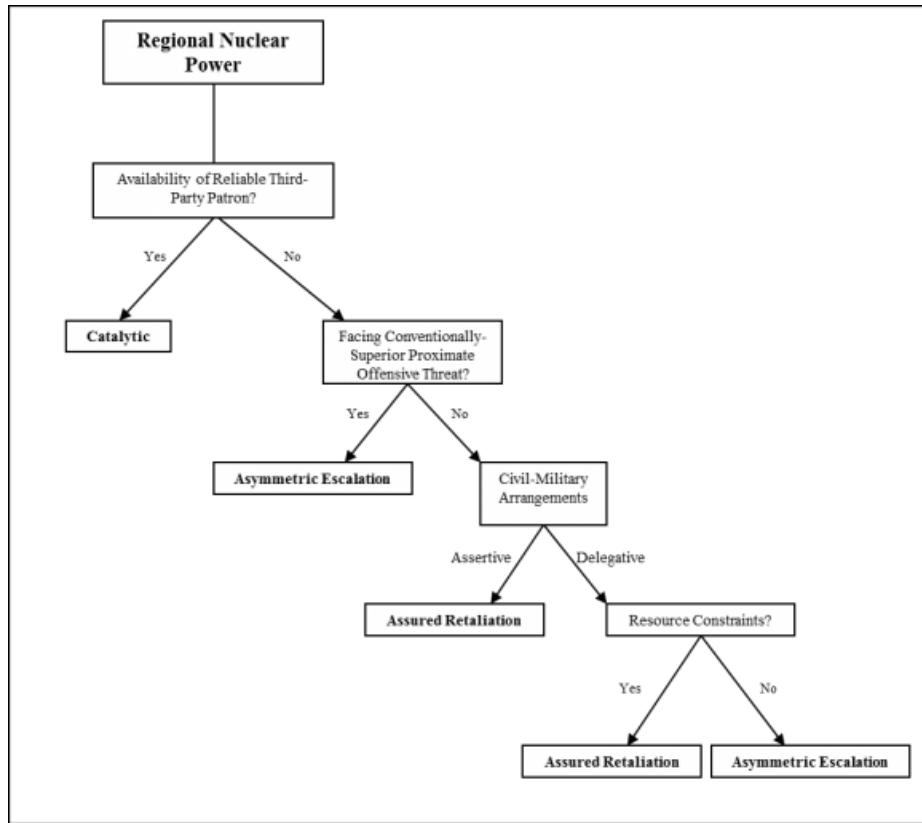
Kesin misilleme duruşunu (the assured retaliation posture) sergileyen bölgesel nükleer güçler için öncelikli amaç tehdit olarak algılanan devletten gelebilecek nükleer bir saldırının ya da nükleer bir zorlamanın caydırılmasıdır (Narang, 2014, s. 37). Bu stratejiyi uygulayan bölgesel güçlerin çeşitli prosedürler ve teknik araçlar ile ilk vuruşa dayanması ve ikinci vuruş olarak karşılık vermesi beklenir. Ayrıca, düşman savunmasına nüfuz edebilecek kuvvetlerinin de bölgesel gücün sahip olması beklenir. Bu duruşu sergileyen bölgesel güçlerin taktik nükleer silahlara sahip olması beklenmemektedir. Cezalandırma ile caydırmayı (deterrence in punishment) uygulayan bölgesel güçler aynı zamanda ellerinde bulundurdukları nükleer kapasiteyi de rakip aktöre hissettirirler(Narang, 2015, ss. 77).

Asimetrik tırmandırma duruşuna (the asymmetric escalation posture) sahip bölgesel nükleer güçler için öncelikli amaçlanan, rakip devlet ya da devletlerden gelebilecek konvansiyonel ve nükleer saldırıların ilk vuruş ile caydırılmasıdır. Bu stratejiyi uygulayan devletler herhangi bir çatışma durumunda konvansiyonel ya da nükleer fark etmez, nükleer silahlar ile askeri ya da sivil hedefleri yok etmeye yönelik karşılık verebileceklerini belirtirler. Bu bağlamda, bu duruşa sahip nükleer bölgesel güçler, nükleer silahlarını taktiksel anlamda da kullanabileceklerini rakip aktör ya da aktörlere belli edeler. Diğer stratejilere göre bu strateji daha saldırgan ve daha maliyetli bir stratejidir. Örneğin, bu stratejiyi uygulayan

devletlerin elinde test edilmiş kullanılmaya hazır nükleer silahlara sahip olması gerekmektedir. Bu durumun da ayrıca bir maliyet oluşturduğu söylenebilir(Narang, 2014, ss. 38-39).

Bölgesel nükleer güçler, hangi stratejiyi uygulayacaklarını neye göre seçerler? Narang'ın neoklasik realizm teorisinden esinlenerek geliştirdiğini belirttiği duruş optimizasyonu teorisine göre bu stratejilerin uygulanmasında dış etmenler (dış tehditler, üçüncü bir aktörün rolü) ile birlikte iç etmenler (sivil-asker ilişkileri, devletin elinde bulundurduğu kaynak durumu) etkin rol oynamaktadır.

Söz konusu teorisinin uygulanışını şekil-1'de belirtilen diyagrama göre açıkladığımızda, ilk sorulacak soru öncelikle nükleer silaha sahip bölgesel güç üçüncü bir aktörü çıkan ya da çıkabilecek muhtemel bir krize müdahil edebilir mi şekilde olacaktır.

Şekil 1. Duruş optimizasyonu Teorisinin Uygulanışı (Narang, 2015, ss. 26)

Burada sözü edilen üçüncü aktör, bölgesel aktörden daha güçlü, güvenilir ve korumacı bir aktör olarak belirtilmektedir. Eğer böyle bir aktörün çıkan kriz ya da çatışmaya müdahale etme durumu var ise bölgesel güç diğerlerine göre daha az riskli ve daha az maliyetli olan katalitik nükleer duruşu sergileyecektir. Kriz ya da çatışmaya müdahale edebilecek böyle bir aktör yok ise bu durumda başka bir dış etmen kriteri olarak çevresel tehditlerin varlığı sorgulanacaktır. Bölgesel nükleer gücü çevresinde konvansiyonel olarak tehdit eden bir güç var mı sorusu aktörün hangi nükleer stratejiyi izleyeceği üzerinde belirleyici olacaktır. Eğer çevresinde konvansiyonel olarak kendisinden daha üstün bir devleti tehdit olarak algılıyorsa o zaman bölgesel nükleer gücün uygulayacağı strateji her türlü tehlikeyi caydırmak için ilk vuruş gücünün kullanılacağına belirtildiği asimetrik tırmandırma stratejisidir(Narang, 2014, ss. 52-56). Ancak bölgesel gücün çevresinde göreceli daha güçlü bir aktör yok ise bu durumda hangi stratejik seçeneğin uygulanacağı konusunda iç etmenlerin etkili olduğu teoride belirtilmektedir. Teorinin bu kısmında iki faktörden söz edilmektedir. Bunlar, sivil-asker

ilişkisi ve kaynak kısıtlamalarıdır. İlk iç faktör bölgesel gücün sivil-asker yapısıdır. Teoride, sivil iradenin ordu üzerinde kontrol yapısı iddialı ve delegatif olmak üzere iki şekilde ele alınmaktadır. İddialı kontrolden bahsedilmek istenen “komuta yetkisinin stratejik ve taktiksel düzeyde sivil otoritede merkezleştirilmesidir.” Delegatif kontrolde ise ordu büyük derecede bir özerkliğe sahip “profesyonel” askeri birliklere sahiptir. Bu özerklik, ordunun alt kademelerindeki karar almada daha yüksektir (Narang, 2014, ss. 59). Başka bir deyişle, iddialı yapıyla karşılaştırıldığında askeri komutanlığın daha geniş yetkilerinin olduğu ve inisiyatif kullanabildiği bir durumdan söz edilmektedir. Teoriye göre, çevresinden dışsal bir tehdit algılamayan bölgesel bir güç sivil asker ilişkisinde iddialı bir yapılanmaya sahipse ikinci vuruş gücünün ön planda olduğu kesin misilleme stratejisini uygulayacaktır. Eğer asker sivil yapılanması delegatif özellikteyse ikincil iç faktör olarak bölgesel gücün kaynak kısıtlamalarına bakılmalıdır. Bu durumda bölgesel güç eğer yeterli finansal ve örgütsel kaynaklara sahip ise o zaman izleyeceği strateji asimetrik tırmandırma stratejisi olacaktır. Napang, duruş optimizasyonu teorisi üzerinden nükleer silah programları olan ve bölgesel güç olarak nitelendirdiği Çin, Hindistan, Pakistan, İsrail, Güney Afrika ve Fransa'nın nükleer davranışlarını incelemiş ve teorinin geçerliliğini göstermiştir³. Şimdi belirtilen teori ile Türkiye'nin bölgede muhtemel bir nükleer güç olması durumunda nasıl bir davranış sergileyebileceğini inceleyelim.

NÜKLEER BİR DEVLET OLARAK TÜRKİYE’NİN UYGULAYABİLECEĞİ STRATEJİLER

Bölgenin önemli bir aktörü olan Türkiye nükleer silaha sahip bir güç olsaydı ne tür bir strateji izlerdi? Bu soruyu Napang'ın duruş optimizasyonu teorisine göre ele aldığımızda, ilk inceleyeceğimiz durum, Türkiye'nin yer alabileceği herhangi bir kriz anında olaya müdahil olabilecek üçüncü bir aktörün varlığıdır. Türkiye için böyle bir durumda ilk akla gelebilecek aktör müttefiki olan süper güç ABD olacaktır. ABD'nin kolektif güvenlik teşkilatı Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) üzerinden Türkiye'ye sağladığı güvenlik garantisi, Türkiye'nin olası bir dış aktörün saldırgan tutumu ile karşılaşması durumunda NATO'nun en büyük finansal kaynağını sağlayan (“US Pays 22.1% of NATO Budget; Germany 14.7%; 13 Allies Pay Less Than 1%”, 2017) ve örgüte en büyük askeri desteği veren ülke olan ABD'nin de dolaylı olarak müdahil olacağı şekilde düşünmesini sağlamaktadır. Bilindiği üzere Sovyetler Birliği tehdidine karşı 1952 yılında NATO'ya üye olan Türkiye'nin sahip olduğu güvencenin temeli NATO'nun kurucu antlaşmasının beşinci maddesidir. Antlaşmanın bu maddesine göre, üyelere birine yapılacak herhangi bir konvansiyonel ya da nükleer bir saldırı bütün üyelere yapılmış sayılacağından (“Kuzey Atlantik Antlaşması”, 1949) bütün üyelerin bu saldırıya karşılık vermesi beklenir. Olası bir kriz ya da çatışma durumunda ABD'nin üçüncü bir aktör olarak Türkiye'nin yanında yer alacağını düşünülmesinin bir nedeni de Türkiye'de yer alan Amerikan askeri üsleri ve Türkiye'ye konuşlandırılan ABD askeri personelidir.⁴ Günümüzde, Türkiye'nin çeşitli bölgelerindeki üslerde 2.134 Amerikan askeri personelinin bulunduğu bilinmektedir (“U.S. Military Personnel Deployments by Country”, 2017). Bu bağlamda, örneğin, ABD askeri personelinin Türkiye'de bulunması, Türkiye'ye başka bir devlet tarafından yapılacak herhangi bir saldırının aynı zamanda ABD askeri personeline de zarar verebileceği düşünüldüğünde ABD'nin böyle bir duruma müdahil olması büyük bir ihtimal olarak görülmektedir. Bu durumda, nükleer bir Türkiye'nin

³ Napang, teorinin bu devletlerden sadece İsrail'in nükleer davranışını açıklayamadığını da belirtmektedir (Narang, 2015, s. 80).

⁴ ABD askeri personelinin yanı sıra ABD'nin Türkiye'ye sağlamış olduğu güvenlik garantisi kapsamında ülkeye yerleştirdiği taktik nükleer silahlar da bulunmaktadır. Ancak yapılan bu hipotetik çalışmada Türkiye'nin nükleer silaha sahip olduğu kabul edildiğinden böyle bir durumda ABD'nin de taktik nükleer silahlarını Türkiye topraklarında bulundurması beklenmemektedir. Bu yüzden, bu silahların Türkiye'de konuşlandırılmış olduğuna çalışmada yer verilmeyecektir.

izleyeceği strateji üçüncü aktörün rolünün düşünüldüğü katalizör nükleer stratejidir. Bu strateji bağlamında, Ankara'nın elinde rakip aktörü caydırmaktan öte, bir çatışma durumunda olaya ABD'nin müdahil olmasını sağlayacak sınırlı bir nükleer kapasite elinde bulundurması yeterli olacaktır.

Diğer taraftan, ABD ile Türkiye arasında yaşanan bir takım krizler("1960'lardan bu yana Türkiye ve ABD arasındaki krizler", 2017), Türkiye'nin ABD tarafından "terkedilme sorunu"⁵ ile karşılaşacağı algısını da oluşturmaktadır. İki devletin ilişkisini olumsuz etkileyen bu krizlere verilebilecek bir örnek 1964 Johnson Mektubudur. 1964 yılında, ABD Başkanı Johnson, dönemin Başbakanı İsmet İnönü'ye Türkiye'nin Kıbrıs'a hareket gerçekleştirmesi durumunda ortaya çıkacak bir Sovyet müdahalesine karşı NATO müttefiklerinin Türkiye'yi savunma zorunlulukları bulunmadığını bildirmiştir(Fırat). Bununla birlikte, günümüzde de Türkiye-ABD ilişkilerinin problemlili olduğunu söyleyebiliriz. Güvenlik bağlamında iki devlet arasında yıllar içerisinde "ittifak" adı altında gelişen ilişkinin özellikle günümüzde Türkiye açısından sorgulanmasına sebebiyet veren önemli gelişmelerden biri, ABD'nin Türkiye'nin yaklaşık olarak otuz yıldır mücadele ettiği bir terör örgütü olan PKK'nın Suriye'deki bir uzantısı olan PYD terör örgütünü açık bir şekilde silahlandırması ve adı geçen örgüte çeşitli lojistik destek sağlamasıdır("Erdoğan'dan Mattis'e", 2017). Diğer taraftan, Türkiye'nin rejimini yıkmaya yönelik terörist bir örgüt olarak tanımladığı "Paralel Devlet Yapılanması (PDY)" ya da "Fethullahçı Terör Örgütü (FETÖ)"nın ABD'de yaşayan lideri Fethullah Gülen'in Türkiye'ye iadesinin gerçekleştirilmemesi de Türk Hükümeti tarafından ABD'nin Türkiye'nin ulusal güvenliğine zarar verdiği düşünülen bir başla önemli gelişmedir⁶. Türkiye'nin son dönemdeki gelişmeler ışığında, ABD'nin NATO üzerinden sağladığı güvenlik garantisine kuşkulu bir şekilde yaklaştığının göstergesi de Rusya'dan alınması planlanan S-400 hava savunma sistemidir("Turkey in Russian missile defence deal", 2017). Bilindiği üzere Rus yapımı söz konusu füze savunma sistemi, NATO'nun silah sistemine entegre edilememektedir.

Bu bağlamda, günümüz konjonktüründe ve tarihsel çıkarımlardan da yola çıkarak nükleer bir Türkiye'nin uygulayabileceği stratejik seçenekleri tekrar ele aldığımızda, üçüncü bir aktör olarak ABD'nin herhangi bir olayda müdahale edip etmeyeceği konusunda Ankara açısından bazı soru işaretlerinin olabileceği görülmektedir. Bu durumda duruş optimizasyonu teorisine göre sorulacak sıradaki soru: Türkiye açısından çevresinde tehdit olarak algılanan ve göreceli olarak Türkiye'ye göre üstüm konvansiyonel kapasiteye sahip bir aktör mevcut mudur?

Türkiye'nin çevresindeki aktörleri incelediğimizde konvansiyonel askeri gücü Türkiye ile kıyaslanabilecek ve aynı zamanda Türkiye için gelecekte yakın bir tehdit oluşturabilecek devlet İran olarak görülebilir.⁷ Türkiye ile İran karşılaştırıldıklarında iki devletin Ortadoğu bölgesinde yer alan, köklü bir tarihe ve devlet geleneğine sahip, ilişkileri yüzyıllar öncesine dayanan iki bölgesel rakip güç olduğu söylenebilir. Tarihsel süreç içerisinde iki ülkenin ilişkilerini incelediğimizde, rekabet ve işbirliği ekseninde ilişkilerin geliştiğini belirtebiliriz. İran'ın hâlihazırda bir nükleer programının bulunması ve sahip olduğu güçlü konvansiyonel kapasitesinin yanında kitle imha silahları için dağıtım mekanizmasına olarak kullanılacak çeşitli balistik füzeler elinde bulundurması ve aynı zamanda füze programı kapsamında

⁵ Güvenliklerini "iç dengeleme" yerine "dış dengeleme" ile sağlayan devletleri bekleyen en önemli sorun "terkedilme sorunu" dur. "Terkedilme Sorunu", ihtiyaç duyulduğu anda koruyucu olan müttefik devlet ya da devletlerin yardıma gelmemesi şeklinde tanımlanabilir.

⁶ Örneğin Türkiye Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu, ABD'nin terörist olarak tanımlanan Fethullah Gülen'i iade etmemesi durumunda iki ülke ilişkisinin bu gelişmeden etkilenebileceğini belirtmiştir("Gülen iade edilmezse ABD'yle ilişkiler etkilenir", 2016).

⁷ Yunanistan da Türkiye ile olan hukuksal ve territoryal gibi bir takım problemlerinden dolayı tehdit unsuru olarak değerlendirilebilir ancak gerek yaşadığı ekonomik sıkıntılar, nüfus ve stratejik derinlik açısından Türkiye ile karşılaştırıldığında daha zayıf bir pozisyonda olduğunu söyleyebiliriz.

mevcut kapasitesini geliştirmesi özellikle kendine ait hava savunma sistemine sahip olmayan bir ülke olan Türkiye için önemli bir dezavantaj oluşturmaktadır. Genel olarak, İnan'ın büyük bir savunma endstirisine sahip olduğu belirtilebilir ancak her ne kadar tablo-1'de grldğu gibi niceliksel olarak etkili bir askeri kapasitesi olsa da İnan'a uzun yıllar uygulanan uluslararası yaptırımların İnan'ın silahlı kuvvetlerinin niteliksel olarak yıpranmasına yol açmıştır.

Tablo-1 Türkiye ve İnan Konvansiyonel Askeri Kapasite Karşılaştirması

	Türkiye	İnan
Savunma Harcamaları	\$ 12 milyar (2015)	\$ 14.2 milyar (2015)
Aktif Asker Sayısı	355.200	523.000
Yedek Asker Sayısı	378.700	350.000
Kara Kuvvetleri		
Tank	2492	1513
Zırhlı Personel Taşıyıcı	4013	640+
Top	7795+	6798+
Çok Namlulu Roke Atar	146+	1476+
Havan	5813	3000
Hava Savunma Silahları	1664	1122
SAM (Karadan Havaya Atılan Füze)	148+	514
Hava Kuvvetleri		
Savaş Uçağı	364	333
Taarruz Helikopteri	49	50
Deniz Kuvvetleri		
Savaş Gemisi (Sahil Güvenlik Dahil)	71	194
Denizaltı	13	21
ıkarma Gemisi	34	24
Stratejik Kuvvetler		
Balistik Füze (MRBM)		SHAHAB 3

Kaynak: The Military Balance 2017, IISS, London

Bu duruma istinaden, İnan'ın silahlı kuvvetlerinin modern silahlara olan ihtiyaçlarını karşılama konusunda yetersiz kaldığını söyleyebiliriz("Chapter Seven", 2017, s. 3,76). Bununla birlikte, 2010 yılının Aralık ayında başlayan ve halen Suriye'de yoğun bir şekilde etkileri devam eden Arap Baharı adı altında gerçekleşen halk ayaklanmaları, iki ülkeyi karşılıklı rakip pozisyonlara getirmiştir. Ancak, günümüzde gerek Kuzey Irak'taki son dönemdeki gelişmeler,⁸ gerekse de Suriye Krizini zmek için ortak bir zeminde buluşma çabaları iki ülkenin işbirliği üzerinden yakınlaşmasına sebebiyet vermiştir. Ayrıca, bölgede son dönemlerde ortaya çıkan ya da faaliyet gösteren terör örgütleri gibi asimetrik unsurlar düşünüldüğünde Türkiye'nin ulusal güvenliğine tehdit oluşturan unsurların devlet dışı aktörler

⁸ Bilindiği zere Kuzey Irak olarak adlandırılan Irak Kürt Bölgesel Yönetimi,25 Eylül 2017'de Irak Yönetiminden ayrılma kararına ilişkin referandum gerçekleştirmiş. Irak hkmeti ile birlikte Türkiye ve İnan referandumuna karşı tepkilerini ortaya koymuşlardır. Bu tepkilerden biri de bölgede aktörlerin ortak tatbikatlar gerçekleştirmeleridir. Irak Ordusu hem Türkiye hem de İnan ile ayrı ayrı ortak askeri tatbikatlar gerçekleştirmiştir.

olduğunu söyleyebiliriz. Örneğin, 22 Eylül 2017 tarihinde yapılan Milli Güvenlik Kurulu toplantısından sonra yayımlanan bildiri de “Başta FETÖ/PDY, PKK/PYD-YPG ve DAESH olmak üzere, ülkemizin milli güvenliğini tehdit eden tüm terör örgütlerine yönelik olarak kurulumuzca daha önce tavsiye edilen tedbirler gözden geçirilmiş ve mücadelenin kararlılıkla sürdürüleceği ifade edilmiştir” (“MGK’dan Kuzey Irak bildirisi”, 2017) şeklinde bir açıklamanın yapılması, Türkiye tarafından öncelikli olarak devlet dışı aktörlerin yakın tehdit unsurları olarak tanımlandığının bir göstergesidir.

Çevresinde kendisine konvansiyonel anlamda bir tehdit oluşturacak görece daha güçlü bir devletin olmadığı düşünülürse, Türkiye’nin nükleer bir güç olduğu varsayımı üzerinden stratejik seçeneklerini ortaya çıkarmak için, stratejinin belirlenmesindeki bir sonraki aşama olan sivil-asker kontrol durumuna bakmak gerekecektir.

Daha önce de belirtildiği üzere, duruş optimizasyonu teorisine göre bölgesel nükleer bir güç olan bir aktörün nükleer stratejik seçeneği yapısal faktörler (dış tehditler, üçüncü bir aktör gibi) tarafından belirlenmediği durumlarda bölgesel gücün nasıl bir nükleer strateji uygulayabileceğini iç faktörler belirlemektedir. Bu bağlamda, ilk olarak bölgesel gücün sivil asker ilişkisinin iddialı bir yapıya mı yoksa delegatif bir yapıya mı sahip olduğu incelenmelidir. Asker üzerinde sıkı bir sivil merkezi kontrolün bulunması nükleer silahlar üzerindeki negatif kontrolünde denetimini artıracığından⁹, aktörün herhangi bir saldırıya karşı nükleer bir karşılık vermeyi gerektiren asimetrik tırmandırma stratejisini tercih etmemesi beklenir. Diğer taraftan, askeri yapının sivil yönetim altında daha esnek bir şekilde yer alması da herhangi bir kriz anında ordunun daha özerk hareket etmesine olanak sağlayacağından aktörün nükleer stratejiler içerisinde ilk vuruş kapasitesinin ön planda olduğu asimetrik tırmandırma stratejisini tercih etmesine sebep olabilir.

Bu bağlamda, duruş optimizasyonu teorisine göre, Türkiye’nin sivil-asker ilişkisinin yapısını incelediğimizde, son dönemdeki gelişmelere kadar genel olarak ulusal güvenlik meselelerinde askeri yapının karar alma süreçlerinde etkin bir rol oynadığı söylenebilir¹⁰. Ancak, Türkiye’nin 1999 Helsinki Zirvesi ile birlikte Avrupa Birliği’ne adaylık süreci ile yapılan reformlarda askeri yapı üzerinde sivil kontrolün denetiminin arttığı görülmektedir. Sivil iradenin ordu üzerindeki yetkisinin artmasına yönelik eylemler, 2002 yılında Adalet ve Kalkınma Partisi’nin iktidara gelmesinden sonra da devam etmiştir (İnal, 2017, ss. 69). Örneğin, milli güvenlik siyasetinin belirlenmesinde etkili bir kurum olan ve 1982 Anayasası’nın 118. Maddesinde yer alan Milli Güvenlik Kurulu’nun yapısında 03 Ekim 2001 tarihinde ve 15 Ocak 2003 tarihinde gerçekleştirilen değişikliklerle sivil iradenin daha etkin olması yönünde yeni düzenlemeler yapılmıştır¹¹. Bununla birlikte, tüm bu sivil denetimi artırıcı faaliyetlere rağmen 15 Temmuz 2016’da yaşanan kalkışma faaliyeti, AKP iktidarı tarafından özerk yapının yeterli ölçüde denetim altına alınmadığını algılamasına sebebiyet vermiştir. Bu bağlamda, yapılan bir takım radikal değişiklikler ile ordunun emir komuta yapısı üzerinde tam bir sivil denetim kurma faaliyeti amaçlanmış ve askeri üst yönetiminin özerk yapısına ciddi bir sınırlama getirilmiştir. Örneğin, kalkışma eyleminden sonra tüm ülkeyi kapsamayacak şekilde ilan edilen Olağanüstü Hal Yönetimi içerisinde çıkartılan üçüncü kararname ile Türk Silahlı Kuvvetlerinin yapısında büyük ve köklü değişikliklerin yapıldığı söylenebilir. Söz konusu kararname ile Cumhurbaşkanı ve Başbakan’ın kuvvet

⁹Nükleer bir güç olan bir aktörün nükleer emniyeti için, nükleer silahların istenildiğinde kullanımında bir sorun olmaması gerektiği gibi istenmediğinde de kullanılmayacağından emin olunması gerekmektedir. Nükleer silahların kontrol prosedüründe bu durum pozitif kontrol (istenildiğinde kullanımının sorunsuz bir şekilde sağlanması) ve negatif kontrol (silahların yetkisiz kullanımının önlenmesi) ile sağlanmaktadır (Narang, 2014, ss. 46,59-60).

¹⁰Türkiye’deki ordu ve siyaset ilişkisini inceleyen William Hale, Türkiye’de ordu için “seçilmemiş ikinci yönetim tabakası” ifadesini kullanmaktadır. (Hale, 2014, ss. 13).

¹¹Yapılan bu değişiklikler içerisinde MGK’nın yapısında sivil üyelerin sayısının arttırıldığı görülmektedir (“Hakkımızda”, 2013).

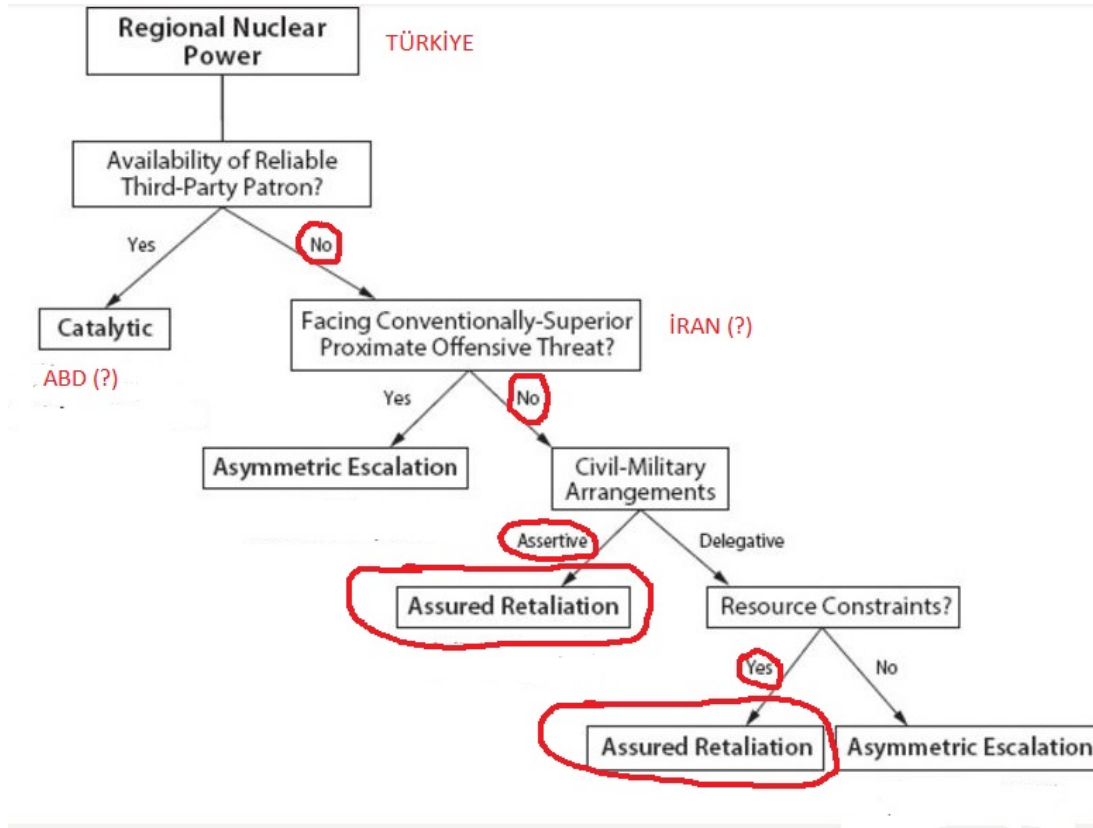
komutanına Genelkurmay Başkanı'nın onayı olmadan emir verme yetkisi tanınmış ve Kuvvet komutanlıkları bakanlığa bağlanmıştır. Aynı kararnamede askeri personelin aldığı eğitim üzerinde de bir sivil denetimi artırmaya yönelik bir eğilimin olduğu görülmektedir. Mesela, bu kararname ile askeri liselerin kapatıldığı, harp okulları ise yeni kurulacak ve sivil bir Rektörün atanacağı Milli Savunma Üniversitesi'ne bağlanacağı bildirilmiştir("Sivil ordu dönemi", 2016).

Buna ilişkin olarak, Türkiye'nin bir nükleer güç olması durumunda, yapılan bu son bir takım değişiklikler ile sahip olduğu varsayılan nükleer silahların tam denetiminin merkezi bir şekilde sivil kontrol altında olması beklenecektir. Bu durumda, söz konusu silahların kullanımını konusunda hem negatif hem de pozitif anlamda sıkı bir kontrol mekanizması kurulacaktır. Duruş optimizasyonu teorisine göre değerlendirdiğimizde, nükleer bir güç olan Türkiye'nin uygulamaya koyacağı beklenen nükleer strateji kesin misilleme duruşudur.

Diğer taraftan, Türkiye'de sivil-asker ilişkisinin iddialı bir yapıda olduğu ileri sürülse de nükleer silahların denetim ve kontrolü bağlamında söz konusu ilişkinin delegatif bir yapıya dönüşeceğini varsaymamız durumunda duruş optimizasyonu teorisine göre ele alınacak diğer bir iç faktör Türkiye'nin sahip olduğu kaynak kısıtlılığı durumudur. Nükleer silah kabiliyetine sahip bir devletin, gerekli nükleer teknolojinin yanında iki önemli unsuru kendi kaynaklarından beslemesi nükleer silah programı için önemli bir avantaj sağlamaktadır. Bu unsurlardan biri, nükleer bombayı istenilen hedefe göndermek için kullanılan fırlatma mekanizmalarıdır. Diğer önemli unsur da nükleer bombanın ana maddesi olan uranyumdur. Bölgesel nükleer gücün bu unsurları ve yeterli finansal desteği sağlamasında bir problemi yoksa, duruş optimizasyonu teorisine göre uygulayacağı nükleer strateji en etkili nükleer strateji olan asimetrik tırmanış stratejisidir. Bu bağlamda, Türkiye'nin iç kaynaklarını bu iki unsur üzerinden değerlendirdiğimizde kısıtlı imkânlarla sahip olduğu görülmektedir. Dağıtım mekanizması olarak kullanılacak balistik füze sistemi teknolojisine sahip olmayan Türkiye'nin bu tür araçları kullanmak için dış yardıma ihtiyacı olacaktır. Diğer bir unsur olan nükleer bombanın ana materyali olan uranyumun yerli kaynaklardan sağlanması da nükleer stokların geliştirilmesi için yeterli olmayacaktır. Türkiye'de yaklaşık olarak 9.129 ton uranyum rezervi olduğu düşünülmekte ancak bu rezerv miktarı ekonomik sınırın altında değerlendirilmektedir ("Uranyum ve Toryum"). Bu bağlamda, duruş optimizasyonu teorisine göre, nükleer bir güç olduğu varsayılan Türkiye'nin sivil asker ilişkisinin delegatif bir yapıda olduğu düşünülse bile sahip olduğu kaynak kıtlığından dolayı izleyebileceği strateji asimetrik tımandırma duruşu ile karşılaştırıldığında daha az maliyetli olan kesin misilleme duruşu olacaktır.

SONUÇ

Bu çalışmada, Türkiye'nin nükleer bir güç olması durumunda nasıl bir davranış sergileyeceği nükleer uzman Viping Narang'ın geliştirdiği duruş optimizasyonu teorisi kullanılarak incelenmiştir. Çalışmada yapılan analizde, şekil 2'de görüleceği gibi, bölgedeki dış faktörler ve iç faktörler düşünüldüğünde Türkiye'nin nükleer bir güç olması durumunda izleyeceği nükleer politika kesin misilleme duruşu olacaktır. Bu durumda Türkiye'nin etkin bir konvansiyonel askeri gücü yanında nükleer tehditleri caydıracak ilk ve ikinci vuruş gücüne sahip olması beklenmektedir.

Şekil 2. Türkiye'nin izleyeceği muhtemel nükleer strateji

Devletlerarası çatışmalar, çöken devletler ve şiddet eylemleri gösteren devlet dışı aktörler gibi çeşitli istikrarsızlık faktörlerini bünyesinde bulunduran Ortadoğu bölgesi için en ürkütücü tablo kuşkusuz bölgede nükleer silahların yayılmasının ortaya çıkması olacaktır. Bu bağlamda yapılan hipotetik çalışma bölgenin geleceğini istikrarlaştırmaya yönelik önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- 1960'lardan bu yana Türkiye ve ABD arasındaki krizler. (2017, Ekim 10). BBC Türkçe. <http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-41553003>(Erişim Tarihi: 18.03.2018)
- Chapter Seven: Middle East and North Africa. (2017). The Military Balance, 117(1), 351-416.
- Cooke, R. M. (1991). Experts in Uncertainty: Opinion and Subjective Probability in Science. Oxford University Press, New York.
- Daszyńska-Żygadło, K. (2012). Scenario planning and real options analysis in integrated risk management process (ss. 102-111). Program adı: 6th International Scientific Conference Managing and Modelling of Financial Risks, Ostrava: VŠB-TU Ostrava, Faculty of Economics, Finance Department.
- Erdoğan'dan Mattis'e: ABD'nin PYD'ye desteğinden rahatsızız. (2017, Ağustos 23). BBC Türkçe. <http://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-41029319> (Erişim Tarihi: 10.02.2018)
- Fırat, M. M. Kıbrıs Sorunu ve İnönü. <http://www.ismetinonu.org.tr/index.php/27-mayis-ihtilali-ve-sonrasi/kibris-sorunu-ve-inonu> (Erişim Tarihi: 15.02.2018)
- "Gülen iade edilmezse ABD'yle ilişkiler etkilenir". (2016, Temmuz 25). BBC Türkçe. <http://www.bbc.com/turkce/36882936> (Erişim Tarihi: 18.03.2018)

- Hakkımızda. (2013). <https://www.mgk.gov.tr/index.php/kurumsal/hakkimizda> (Erişim Tarihi: 17.02.2018)
- Hale, W. (2014). Türkiye’de Ordu ve Siyaset. Alfa Tarih, İstanbul.
- Han, D. (2011). Scenario Construction and Its Implications for International Relations Research. *The Korean Journal of International Studies*, 9(1), 39-65.
- İnal, İ. (2017). Ak Parti Döneminde AB İlerleme Raporları Bağlamında Sivil – Asker İlişkilerinin Demokratik Dönüşümü. *International Journal of Academic Value Studies*, 3(8), 68-76.
- Junio, T. J., & Mahnken, T. G. (2013). Conceiving of Future War: The Promise of Scenario Analysis for International Relations. *International Studies Review*, 15(3), 374-395.
- Kahn, H., & Wiener, A. J. (1967). *The Use of Scenarios*.
<http://www.hudson.org/research/2214-the-use-of-scenarios> (Erişim Tarihi: 17.03.2018)
- Kuzey Atlantik Antlaşması. (1949).
http://www.nato.int/cps/fr/natohq/official_texts_17120.htm (Erişim Tarihi: 12.03.2018)
- MGK’dan Kuzey Irak bildirisi. https://www.ntv.com.tr/turkiye/mgkdan-kuzey-irak-bildirisi,iMy_h8NIQECbXftnJls24w (Erişim Tarihi: 25.03.2018)
- Nader, A. (2013). *Iran After the Bomb: How Would a Nuclear-Armed Tehran Behave?* Santa Monica, California: RAND Corporation.
https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR310.html (Erişim Tarihi: 07.03.2018)
- Narang, V. (2014). *Nuclear Strategy in the Modern Era: Regional Powers and International Conflict*. Princeton University Press, Princeton.
- Narang, V. (2015). *Nuclear Strategies of Emerging Nuclear Powers: North Korea and Iran*. *The Washington Quarterly*, 38(1), 73-91.
- Özcan, M., Elmas, F. Y., Kutlay, M., & Mutuş, C. (2009). *Bundan Sonrası? Senaryo Analizleriyle Türkiye-AB İlişkileri*. USAK, Ankara.
- Posen, B. R. (1997). U.S. security policy in a nuclear-armed world or: What if Iraq had had nuclear weapons? *Security Studies*, 6(3), 1-31.
- ‘Sivil ordu’ dönemi. (2016, Ocak 8). <http://www.milliyet.com.tr/-sivil-ordu-donemi-gundem-2287225/> (Erişim Tarihi: 07.02.2018)
- Turkey in Russian missile defence deal. (2017, Eylül 12). <http://www.bbc.com/news/world-europe-41237812> (Erişim Tarihi: 07.02.2018)
- Uranyum ve Toryum. Geliş tarihi 18 Kasım 2017, <http://www.enerji.gov.tr/tr-TR/Sayfalar/Uranyum-ve-Toryum> (Erişim Tarihi: 10.01.2018)
- U.S. Military Personnel Deployments by Country. (2017, Mart 18).
<http://www.visualcapitalist.com/u-s-military-personnel-deployments-country/> (Erişim Tarihi: 15.02.2018)
- US Pays 22.1% of NATO Budget; Germany 14.7%; 13 Allies Pay Less Than 1%.
<https://www.cnsnews.com/news/article/patrick-goodenough/us-pays-2214-nato-budget-germany-1465-13-allies-pay-below-1> (Erişim Tarihi: 06.03.2018)